

УДК 329.18 (430)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗАЦІЙНИХ І ПРОГРАМНО-ІДЕОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ У РОЗВИТКУ NSDAP (1925-1926)

Юрій Михальчишин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна, nachtigal@gmail.com*

Розглянуто історію виникнення та розвитку внутрішньопартійної групи Грегора і Отто Штрассерів у Націонал-соціалістичній робітничій партії Німеччини (NSDAP) у 1925–1926 роках та формування специфічної альтернативної програмної платформи щодо офіційного курсу Адольфа Гітлера. Характеристика динаміки організаційного оформлення партійної групи у співставленні з розвитком дискусій стосовно партійної програми дає змогу проаналізувати співвідношення і взаємозв'язок організаційних і програмно-ідеологічних чинників у становленні NSDAP.

Ключові слова: націонал-соціалізм, партійна програма, організаційні чинники, внутрішньопартійна група.

Українська історіографія вивчення німецького націонал-соціалізму практично не висвітлює питання про природу конфліктної динаміки розвитку NSDAP у 1925–1926 роках, тоді як зарубіжні дослідники присвячували цьому аспекту окремі монографічні дослідження (класичною є праця О. Шюдекопфа “Ліві постаті справа”). З огляду на сучасний стан вивчення вказаної проблеми в Україні, завданнями даної роботи є вивчення генези та еволюції альтернативної внутрішньопартійної групи NSDAP у контексті взаємозв'язку організаційних і програмно-ідеологічних чинників. Організаційні параметри політичної партії, за класичною методикою М. Дюверже, включають природу головних організаційних одиниць, тип партійного членства і його залученість, природу лідерства і участь у виробленні організаційної політики. На нашу думку, існує іманентний взаємозв'язок цих параметрів із програмно-ідеологічними чинниками динаміки розвитку партії. Програма політичної партії може бути визначена як спосіб поетапної організації діяльності для реалізації певних цілей, який відображає ставлення партії до суспільно-політичних проблем, а саме:

- 1) економічного устрою, засад і форм суспільного виробництва і подальшого розподілу та обміну благами;
- 2) засад і форм організації суспільного життя;
- 3) структури публічних інститутів;
- 4) боротьби чи співпраці політичних сил у важливих для суспільства питаннях [4, с. 184].

Яскравим прикладом інституційного вияву такого взаємозв'язку є трансформаційні явища в Націонал-соціалістичній робітничій партії Німеччини у 1925–1926 роках, коли традиційна вождистська парадигма опинилася перед подвійним викликом організаційних змін і програмно-ідеологічних імпульсів. Можна стверджувати, що організаційне оформлення невідконтрольної А. Гітлеру частини партії стимулювало процеси боротьби за внутрішньопартійну демократію і генерувало імпульси до зміни програмно-директивних документів. Процеси у середовищі націонал-соціалістів, спрямовані на зміну партійної програми 1920 р., пов'язувались із постаттю Грегора Штрассера (1892–1934). Власник приватної аптеки, учасник Першої світової війни, обер-лейтенант, він сформував у рідному Ландсгуті воєнізоване формування, з яким брав участь у путчі Каппа – Люттвіца. У 1920 р. Г. Штрассер перевів свій “добровольчий корпус” у склад штурмових загонів NSDAP, забезпечивши створення першого силового формування націонал-соціалістів за межами Мюнхена. З 1921 до 1923 року був гауляйтером Нижньої Баварії і командиром загонів SA у регіоні. Внаслідок мюнхенського путчу 1923 р. він разом із більшістю провідників націонал-соціалістичного руху опинився під арештом, проте обрання його депутатом ландтагу Нижньої Баварії допомогло звільнитися з-під варти у 1924 р. на кілька місяців раніше від колег по Ландсбергській в'язниці.

Ситуація складалася таким чином, що Г. Штрассер виявився одним із небагатьох лідерів розпущеної NSDAP, який міг реально здійснювати координовану організаційну роботу з відновлення дієздатних партійних осередків. Утворивши тріумвірат із Е. Рьомом і генералом Е. фон Людендорфом, він приєднався до угруповання, яке підтримувало ідею створення широкоформатного альянсу із радикальними націоналістами. У ролі оптимального партнера розглядалася Німецька народна партія свободи (Deutschvölkische Freiheitspartei, DVFP), створена у грудні 1922 р. в Берліні групою політиків із радикального крила Німецької національної народної партії (DNVP). Провідні фігури новоствореної

організації (А. Грєфе, Р. Вуллє, В. Хєннінг, Е. цу Рєвєнтлов) мали тісні зв'язки із антидемократичними групами інтересів, а також політичними і економічними елітами Німеччини, та сповідували ідеологію радикального народницького націоналізму [5, с. 227].

Першу угоду про співпрацю між NSDAP і DVFP було укладено А. Гітлером і А. Грєфе ще у березні 1923 р., коли було формально погоджено поділ сфер впливу обох партій: за націонал-соціалістами закріплювався південь Німеччини, а DVFP поширювала свій вплив на північні регіони. Під час подій 8 – 9 листопада 1923 р. в Мюнхені А. Грєфе брав участь у марші бойових колон заколотників у центрі міста, символічно засвідчивши солідарність із партнерами. Репресивні дії органів влади після поразки мюнхенського путчу завдали меншої шкоди структурам DVFP, аніж NSDAP. Цим і скористалося керівництво Німецької народної партії свободи для розширення свого впливу. DVFP не лише давала можливість націонал-соціалістам діяти під прикриттям своїх структур, але й планувала з часом перебрати контроль над основною масою членства забороненої NSDAP. А. Грєфе виступав за спільну участь у парламентських виборах з метою консолідації всіх радикально-націоналістичних сил, проти чого виступала частина націонал-соціалістів, які не бажали перетворення руху в традиційну електоральну партію.

Все ж під особистим тиском Е. фон Людендорфа, який домігся згоди А. Гітлера, 24 лютого 1924 р. було укладено угоду про спільне керівництво та об'єднану роботу осередків NSDAP і DVFP. Після того, як на лютневих виборах до ландтагу Мекленбург-Шверіна DVFP здобула 13 із 64 мандатів, у квітні 1924 р. об'єднаний “Націоналістичний блок” (“Völkischer Block”) отримав 17% голосів виборців [5, с. 228]. На виборах до райхстагу 4 травня 1924 р. блок зібрав 6,5% голосів, що було рівнозначно 32 депутатським мандатам; відносно політичну вагу учасників блоку характеризує кількість депутатів від кожної партії у спільній фракції: DVFP отримала 22 парламентських “багнети”, а NSDAP – лише 10. Координатором націонал-соціалістичного угруповання в парламенті став Г. Штрассер, який увійшов до правління нової партії, створеної на основі спільної фракції 24 травня під назвою Націонал-соціалістична партія свободи (Nationalsozialistische Freiheitspartei, NSFP). Ініціатива повного злиття обох партій під егідою NSFP і визначальним лідерством генерала Людендорфа зустріла запеклий опір радикальних націонал-соціалістів із північних регіонів Німеччини, які, незважаючи на опорту-

нізм мюнхенської групи Штрайхера і Ессера та пропозиції з Берліна, залишалися фанатично відданими курсу А. Гітлера.

А. Гітлер, який продовжував відбувати термін ув'язнення в Ландсбергу, безкомпромісно відстоював позицію провідної ролі NSDAP у будь-якому об'єднанні, куди партнерські організації мали вливатися на загальних підставах, саморозпускаючись і визнаючи одноосібне лідерство вождя націонал-соціалістів. Таким чином, злиття NSDAP і NSFP, яке об'єктивно посилювало позиції радикальних націоналістів у німецькому політикумі, блокувалося А. Гітлером через небажання поділяти керівництво рухом із А. Грефе і Е. фон Людендорфом, що суперечило його політичній філософії. Грегор Штрассер, якого було введено до центральних структур NSFP на час відсутності А. Гітлера на легальній політичній арені, погодився із пропозицією своїх партнерів провести об'єднавчий з'їзд у Ваймарі 15 – 17 серпня 1924 року. З'їзд затвердив створення “Націонал-соціалістичного руху свободи” (“Nationalsozialistische Freiheitsbewegung”, NSFB) для посилення єдності націоналістичних сил у політичній боротьбі.

У Баварії в жовтні 1924 р. під проводом енергійного Г. Штрассера “Національний блок” вирішив приєднатися до NSFB для спільної участі в нових виборах до райхстагу 7 грудня. Результати виборів, катастрофічні для радикальних націоналістів, виявились надзвичайно сприятливими для А. Гітлера. Выборчий список NSFB отримав лише 3% голосів, тобто майже на 1 млн. менше, аніж у травні, що означало втрату 18 мандатів. Націонал-соціалісти здобули всього 4 місця у парламенті із 14 позицій єдиного списку “Націонал-соціалістичного руху свободи” [5, с. 254], позбувшись простору для маневрування в ультра-правому таборі. Електоральна поразка, попри суцільний негатив від об'єктивного результату виборів, не позначилась на репутації А. Гітлера: він продовжував спостерігати за подіями із в'язниці і не ніс жодної відповідальності за виборчий провал, який опосередковано підтверджував правильність його власної лінії. Наступні події (звільнення з Ландсбергу 20 грудня 1924 р. і легалізація NSDAP 27 лютого 1925 р.) поставили його перед вибором нових стратегій відбудови партії та відновлення пріоритету лідерства.

Криза в керівництві NSFB призвела до розпуску координаційного органу цієї партії Е. фон Людендорфом 12 лютого 1925 р. [2, с. 114] та переходу ініціативи до А. Гітлера, який розпочав енергійну дія-

льність з відродження NSDAP, дезавуюючи всі створені за його відсутності структури. Одним із фундаментальних принципів, висунутих ним, стала вимога дотримання процедури нової реєстрації всіх членів партії: по-перше, цим символічно підкреслювався організаційний ренесанс націонал-соціалізму; по-друге, відновлювався централізований облік кадрів мюнхенським партійним центром.

Активність А. Гітлера не залишилась без належної уваги органів влади: вже 9 березня 1925 р. було накладено заборону на його публічні виступи в Баварії, і незабаром аналогічних заходів вжили уряди інших німецьких земель [5, с. 269]. На деякий час фюреру NSDAP довелося обмежитись виступами на закритих партійних зборах і підшукати надійну кандидатуру для продовження організаційної роботи в загальнонімецькому масштабі. Оптимальним вибором виявилась постать Грегора Штрассера, який, у якості компенсації за розвал єдиного фронту NSFB і перехід у табір лоялістів А. Гітлера, отримав певну автономію на визначення політичної стратегії у ввіреній йому ділянці. 11 березня 1925 р. А. Гітлер офіційно доручив Г. Штрассеру здійснювати керівництво розбудовою націонал-соціалістичного руху на теренах Північної і Західної Німеччини [6, с. 318]. У пригоді мали стати широкі контакти в націонал-патріотичному політичному середовищі регіону, здобуті за час перебування у керівництві NSFB, видатні організаторські здібності і безпрецедентна для вождистської партії свобода дій.

Активна діяльність дала результат вже через кілька місяців, коли у північно-західних областях було створено сім нових окружних організацій (гау) – у Шлезвіг-Гольштайні, Гамбурзі, Мекленбурзі, Померанії, Гьоттінгені, Люнебурзі і Ганновері [1, с. 247]. Обласні партійні осередки виникали в населених пунктах, де існувала ініціативна група здібних активістів, які могли сформувати ядро місцевої організації. План Г. Штрассера полягав у тому, щоб об'єднати такі новостворені осередки із уже існуючими структурами NSFB та інших радикально націоналістичних організацій і підпорядкувати їх собі [2, с. 117]. При цьому керівники нових обласних організацій призначалися не головним штабом NSDAP у Мюнхені, а визначалися на місцях, фактично стаючи креатурами нового лідера націонал-соціалістів у Північній і Західній Німеччині. Подекуди гауляйтерами ставали лідери раніше існуючих осередків радикальних націоналістичних об'єднань, які перейшли до NSDAP, іноді їх призначав сам Г. Штрассер, а окремі навіть обиралися низовими осередками [6,

с. 319]. До роботи було залучено відомого лівими поглядами молодшого брата Г. Штрассера – Отто (1897–1974), який допоміг заснувати видавництво “Kampfverlag” для публікації ідеологічної літератури. Між іншим, неофіційно новим обласним партійним лідерам повідомлялося, що ідеологічний напрямок політики партії в регіоні не обов'язково тотожний генеральній лінії, пропагованій А. Гітлером. Зокрема, це стосувалося релігійної сфери – у протестантських областях Г. Штрассер не відчував необхідності дотримуватися курсу лояльного ставлення до католицької церкви, акцентованого А. Гітлером в умовах католицької Баварії.

Імідж А. Гітлера залишався незмінно позитивним через його роль у подіях 8–9 листопада 1923 р., а негатив, пов'язаний як із організаційно-кадровими питаннями, так і концептуальними розходженнями, асоціювався із його мюнхенським оточенням (М. Аманном, Г. Ессером і Ю. Штрайхером). Але більшість симпатиків, членів і активістів NSDAP у північно-західній Німеччині у 1925 р. не були особисто знайомими з А. Гітлером, не зустрічалися з ним на мітингах [5, с. 272], а тому не мали з лідером того специфічного емоційного зв'язку, який відчували баварці і мешканці Мюнхена. У результаті всередині NSDAP сформувалося угруповання лідерів окружних партійних організацій, яке контролювалося штрассерівським крилом націонал-соціалістичного руху і представляло фактично окремішній напрямок. Цитаделлю північнонімецького націонал-соціалізму стало місто Ельберфельд, де партійний осередок очолював друг Г. Штрассера гауляйтер К. Кауфман, відомий через ефективну організацію підпільного саботажу проти франко-бельгійської окупації Рурської області у 1923 році. Ельберфельд (нині – район міста Вупперталь) із населенням 167000 чоловік був типовим містом густонаселеної рурської індустріальної зони, де “спальні” містечка сполучалися із гігантськими виробничими агломераціями густою мережею залізниць.

Вибір штабного центру був не випадковим через його зручне розташування в промисловому серці Німеччини, недалеко від Ессена, Дюссельдорфа, Дортмунда, Кьольна та інших міст із значною кількістю населення, зайнятою у виробництві. Лінія Г. Штрассера передбачала глибоке вклинення партії у традиційний електорат лівих через поєднання націоналістичної пропаганди з радикальними антикапіталістичними гаслами.

Зміщення ідеологічних акцентів супроводжувалось відповідною організаційно-кадровою політикою із висуненням активістів і лідерів,

які могли мати успіх у робітничому середовищі. Серед впливових гауляйтерів штрассерівського крила слід відзначити Е. Коха (пізніше – лідер націонал-соціалістів у Східній Пруссії, у 1941–1944 роках – райхскомісар України, проводив злочинну політику геноциду української нації), М. Мучмана, Й. Бюркеля, Г. Брюкнера, Б. Руста, К. Рьовера [7, с. 16–18].

Прагнення до організаційної самостійності надзвичайно швидко матеріалізувалось у вигляді створення 10–11 вересня 1925 р. “Робочої співдружності північно- і західнонімецьких гау NSDAP”, до якої увійшли всі створені Г. Штрассером обласні осередки. Друкованим органом “Робочої співдружності” став часопис “Націонал-соціалістичні листи” (“Nationalsozialistische Briefe”), редагувати який запросили П. Й. Геббельса (1897–1945), доктора філології (1921) та особистого секретаря Штрассера [3, с. 41]. Перший номер журналу з’явився 1 листопада 1925 р., наступні випуски готувалися кожні два тижні і не призначалися для продажу – головним завданням журналу була пропаганда ідей національного соціалізму, причому “соціалізм” розумівся у значенні реальної ідеології.

Отже, наприкінці 1925 р. на базі “Робочої співдружності” під проводом братів Г. і О. Штрассерів у NSDAP з’явилась потужна регіональна течія, яка володіла власним кадровим, організаційним та ідеологічним потенціалом і диктувала власну динаміку розвитку партії в ареалі поширення. Хоча нове об’єднання не ставило за мету створити опозицію курсу А. Гітлера, критикуючи насамперед його мюнхенське оточення, Г. Штрассер реально проектував альтернативну концептуальну програму, яка мала витіснити офіційну партійну, прийняту ще у 1920 році. Вже 22 листопада 1925 р. на засіданні гауляйтерів “Робочої співдружності” у Ганновері він поінформував про наявність проекту нової програми за авторством свого брата і доручив Й. Геббельсу та К. Кауфману розробити власний варіант. 11 грудня 1925 р. проект О. Штрассера було конфіденційно розіслано всім гауляйтерам, які входили у “Робочу співдружність”, особисто Е. фон Людендорфу і австрійським націонал-соціалістам [2, с. 119].

Принциповою тезою проекту було положення про національну диктатуру та зв’язок між економічним і політичним визволенням німецького народу як передумову побудови національного соціалізму. Національний соціалізм визначався О. Штрассером через “синтез державнобудівного націоналізму і розвитку й процвітання особливого гаран-

тованого соціалізму". У сфері внутрішньої політики це передбачало введення "органічно розбудованої станової системи замість штучного парламентаризму", у зовнішньополітичній царині – "органічне впорядкування і потужне об'єднання на расових засадах німецької нації у Великонімецький Райх", центральноєвропейський митний союз, повернення колишніх колоній і побудову "Сполучених Штатів Європи". Соціалістична репутація проекту партійної програми ґрунтувалася головним чином на змісті економічного розділу, який обіцяв "далекосяжне переведення засобів виробництва у власність суспільства". На практиці пропонувалась парцеляція великої земельної власності, надання прав спадкового володіння і землекористування у сільському господарстві та акціонування великих підприємств і передача життєвоважливих індустріальних галузей у національну власність у промисловості.

Відповідна дискусія з приводу цього проекту відбулася 24 січня в Ганновері на нараді гауляйтерів, куди без запрошення прибув член мюнхенського угруповання, економічний експерт NSDAP Г. Федер, який роздобув примірник програми. Гауляйтери висловили ряд доповнень і зауважень до проекту програми, а також ряд критичних зауважень стосовно політики А. Гітлера, зокрема на противагу йому було прийнято рішення підтримати запланований на червень загальнодержавний плебісцит. Референдум, ініційований лівими політичними силами, стосувався конфіскації майна членів колишньої правлячої династії Гогенцоллернів без виплати компенсації вартості.

Алярмістські повідомлення Г. Федер про хід наради в Ганновері дали А. Гітлеру зрозуміти, що у партії назріває серйозний конфлікт у вигляді неминучої ідеологічної дискусії на базі протистояння мюнхенського і ельберфельдського організаційних центрів. Він оголосив про збори кількох десятків партійних функціонерів 14 лютого 1926 р. в Бамберзі, де діяла чисельна і лояльна до Мюнхена організація NSDAP, без визначеного порядку денного [5, с. 274]. Запрошені гауляйтери штрассерівського крила із своїм провідником не лише опинилися в меншості, але й не передбачили можливості А. Гітлера маніпулювати думкою окремих функціонерів і ліквідовувати дебати розлогіми монологами. Вождь NSDAP виступив із двогодинною промовою, присвяченою головним чином питанням зовнішньої політики, вказавши на Італію та Великобританію як потенційних стратегічних партнерів у протистоянні Франції та російський більшовизм як головну загро-

зу. Промова містила завуальовану критику базових позицій “Робочої співдружності північно- і західнонімецьких гау NSDAP” з більшості суспільно важливих питань, включно з референдумом про експропріацію. До обговорення проекту нової програми партії справа не дійшла, а загальна атмосфера зборів посилила несприятливе для групи Г. Штрассера співвідношення сил. Зорієнтувавшись у ситуації, Г. Штрассер пообіцяв А. Гітлеру зібрати розіслані копії проекту, написавши всім адресатам розсилки відповідне повідомлення 5 березня 1926 року.

Катастрофічний результат спроб штрассерівського крила нав’язати NSDAP свій варіант оновленої програми відбився на рівні організаційних пертурбацій: 1 липня А. Гітлер видав розпорядження про ліквідацію об’єднань окремих партійних організацій через їх непотрібність, формально поставивши крапку в діяльності “Робочої співдружності”. Події в Бамберзі стали тлом, на якому розгорнулося протистояння двох амбівалентних принципів організації – так званого “фюрер-принципу” та “ідейного принципу”, або ж проблема примату вождя чи партійної програми. Незважаючи на те, що очікуваної безкомпромісної дискусії А. Гітлера із Г. Штрассером на принципові теми в Бамберзі не відбулося, перемогла перша концепція. Провівши формальні загальні збори членів партії (необхідні для виконання норми закону про громадські об’єднання) 22 травня 1926 р., А. Гітлер був одноголосно переобраний головою NSDAP і координував затвердження поправок до статуту. Наявна програма – знамениті “25 пунктів” від 24 лютого 1920 року була зафіксована та проголошена незмінною; призначення гауляйтерів відтепер визначалося виключною прерогативою голови партії [5, с. 278].

Однак, незважаючи на провізоричний розгром ідеологічної фронди та організаційну уніфікацію партії, А. Гітлер реалізував низку ініціатив, що об’єктивно закріплювали впливовий статус угруповання Штрассерів. У березні 1926 р. він санкціонував створення збільшеної за територіальною ознакою Рурської обласної організації NSDAP під спільним керівництвом Й. Геббельса, К. Кауфмана та Ф. Пфедфера фон Заломона. У вересні самого Г. Штрассера було включено до керівництва партії у ролі керівника пропагандистською роботою, а кадрового офіцера і ветерана “добровольчих корпусів” Ф. Пфедфера фон Заломона призначено командуючим загонами SA.

У жовтні того ж року гауляйтером берлінської партійної організації став Й. Геббельс, що поза всяким сумнівом було перспективним і

почесним призначенням, незважаючи на малочисельність партії в столичному місті [4, с. 55]. На цей період припадає початок успішного кар'єрного зростання такої своєрідної постаті, як Г. Гіммлер (1900 – 1945). У 1924 р., під час заборони на діяльність NSDAP, Г. Гіммлер перейшов до “Націонал-соціалістичного руху свободи” під егідою Е. фон Людендорфа та брав активну участь у виборчій кампанії Г. Штрассера. Після відновлення Націонал-соціалістичної партії у 1925 р. Г. Гіммлер став особистим секретарем Г. Штрассера і виконуючим обов'язки гауляйтера у Нижній Баварії – Верхньому Пфальці. Через рік його було призначено виконуючим обов'язки керівника партійної організації у Верхній Баварії і Швабії. Тоді ж він став виконуючим обов'язки державного керівника пропаганди NSDAP, а у 1927 р. опинився на посаді заступника командувача партійних охоронних загонів SS.

Факти подібного кадрового зростання членів угруповання братів Штрассерів і близьких до них функціонерів у партійній ієрархії NSDAP свідчать про перехід орбіти “Робочої співдружності” у якісно новий стан внутрішньопартійної фракції. Активна діяльність розгорталася друкованими засобами масової інформації, які випускалися штрассерівським видавництвом “Kampfverlag” (газети “Berliner Arbeiterzeitung”, “Der Nationale Sozialist”). Восени 1926 р. в часописі “Націонал-соціалістичні листи” Г. Штрассер виступив із серією антикапіталістичних статей, змусивши мюнхенське керівництво позбавити журнал статусу офіційного партійного видання у квітні 1927 р. [2, с. 126]. Потім Г. Штрассер продовжував публікувати аналогічні матеріали “як дискусії”, а його газети й надалі вважалися органами обласних партійних організацій.

Варто відзначити такі загальні тенденції:

- 1) Незважаючи на позірний ідеологічний “розгром” у Бамбергу в лютому 1926 р., позиції Г. Штрассера і його оточення збереглися, в першу чергу, завдяки ефективній організаційній роботі на північно-західних теренах Німеччини.
 - 2) Пропагуючи певний набір соціально орієнтованих ідейних блоків із “Бамберзької програми”, група Штрассерів створила дієвий канал вербування до лав NSDAP прихильників проблемної орієнтації, якої дотримувались ліві партії.
-

1. *Гейден К.* Путь НСДАП. – М.: Яуза – Эксмо, 2004. – 450 с.
2. *Опиту Р.* Фашизм и неофашизм. – М.: Прогресс, 1988. – 380 с.
3. *Русс К.* Геббельс. Адвокат дьявола. – М.: Центрполиграф, 2000. – 530 с.
4. *Шведа Ю.* Теорія політичних партій і партійних систем. – Львів:Тріада плюс, 2004. – 650 с.
5. *Kershaw I.* Hitler. 1889–1936: Hubris. – London: Penguin Books, 2001. – 800 p.
6. *Kьhnl R.* Zur Programmatik der nationalsozialistischen Linken: Das Strasser-Programm von 1925/1926 // Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte 14 (1966). – S. 316–332.
7. *Kьhnl R.* Die nationalsozialistische Linke 1925–1930. Meisenheim am Glan, 1966. – S. 250.

THE CORRELATION OF ORGANIZATIONAL AND IDEOLOGICAL FACTORS IN NSDAP EVOLUTION IN 1925 – 1926

Yurij Mykhal'chyslyn

*Ivan Franko National University of L'viv, Universytets'ka Str. 1,
L'viv, 79000, Ukraine, nachtigal@gmail.com*

The article considers the history and development of the internal party grouping led by Gregor and Otto Strasser within National-Socialist German Worker's Party (NSDAP) in 1925 – 1926 and the emergence of specific alternative programme platform opposing the official course of A. Hitler. The characteristic of dynamics of the organizational development of the internal party grouping in comparison with the development of the discussions regarding party programme enables one to analyse the correlation between organizational and ideological factors in NSDAP evolution in 1925 – 1926.

Key words: National-socialism, party programme, organizational factors, internal party grouping.

*Стаття надійшла до редколегії 05.12.2005
Прийнята до друку 30.01.2006*